

Sammanfattning
Rapport 2012:10

Läsundervisning

inom ämnet svenska för årskurs 7-9

Sammanfattning

För att klara av studierna och nå en hög måluppfyllelse är det viktigt att eleverna har en god läsförmåga.

Skolinspektionen har granskat läsundervisningen i 40 skolor. Resultatet redovisas i denna rapport.

Granskningen visar att det finns stora skillnader såväl inom skolor som mellan skolor när det gäller läsundervisningens kvalitet. Endast en tredjedel av de observerade lektionerna som ingått i granskningen uppvisar en tillräcklig hög kvalitet. Alltför ofta sker "läsning utan lust" även om exempel på läsundervisning som präglas av "lust att läsa" framkommer vid granskningen.

Eleverna utmanas inte i sin läsning

Eleverna inte är delaktiga i planeringen av skolarbetet i någon högre grad. Det är därför viktigt att skolorna arbetar för att skapa en undervisningsmiljö där eleverna känner att deras frågor och intressen bemöts med lyhördhet från lärarens sida och i viss grad även tillåts styra undervisningen för att de ska kunna tillägna sig kunskaper och färdigheter. Elever som blir uppmuntrade att göra sitt bästa och känner att de blir utmanade genom att få pröva sina upplevda gränser kommer längre. Elever i denna granskning ger uttryck för att de sällan får utmanande texter som utvecklar deras läsförmåga.

För läs- och skrivutvecklingen är det av stor vikt att eleverna får ta del av ett varierat utbud av olika texter som tar sin utgångspunkt i elevernas intressen, erfarenheter och behov. Under de lektioner Skolinspektionen har observerat använder sig skolorna generellt av en variation av texter med tyngdpunkt på skönlitteratur och sakprosatexter¹ hämtade från läroböcker.

---

¹ Beskrivande, förklarande, utredande, instruerande och argumenterande texter, till exempel tidningsartiklar.

Däremot framkommer av elevintervjuer och elevenkäten att eleverna endast vid några tillfällen per år eller aldrig är delaktiga i planeringen av vilka texter som ska läsas och bearbetas. Att eleverna får vara med och påverka planeringen är viktigt inte minst för att stärka studiemotivationen.²

De tillfällen eleverna får välja litteratur är när de ska välja en "bredvidläsningsbok" som de får ta fram när det finns tid över. Eftersom granskningen visar att 87 procent av de 264 observerade lektionerna har ett tillåtande klimat och att eleverna befinner sig i en trygg miljö är det förvånande att lärarna inte inbjuder till elevinflytande i högre grad.

Få texter från digitala medier

Vid ett flertal skolor bedömer Skolinspektionen att eleverna behöver ges större möjlighet att använda texter hämtade från digitala medier integrerat i läsundervisningen.

Det är en utmaning för skolorna och lärarna idag att ge sig in i den digitala textvärlden i vilken eleverna sedan länge befinner sig. Att tillsammans med eleverna och med utgångspunkt i deras erfarenheter av dessa nya texttyper lyfta det eleverna producerar till en annan nivå, som

"... eleverna behöver ges större möjlighet att använda texter hämtade från digitala medier ..."

inte bara används i skolmiljön utan även i den verklighet eleverna befinner sig i på fritiden, skulle både utmana och öka elevernas motivation.

Endast vid 61 av 264 observerade lektionerna har datorer eller andra digitala medier använts i undervisningen. Granskningen visar tydligt att texter från digitala medier, exempelvis bilder, film och bloggar, sällan används i undervisningen. Detta gör att eleverna inte får möjlighet att utveckla sina kunskaper om olika sociala mediers språk och funktion. Eleverna får inte heller möjlighet att utveckla sina förmågor att förstå, tolka, analysera och värdera olika digitala källor och budskap. Vanligast enligt elevenkäten är att eleverna använder datorerna för att bearbeta texter. Detta bekräftas också av observationer.

Eleverna får sällan arbeta med texter på internet eller med bloggar. På ett antal skolor där observationerna visar att detta fungerar och där eleverna upplevde sig stimulerade i sin läsning, arbetar lärarna i dialog med eleverna ämnesövergripande och samverkar med andra ämneslärare. Det gör att eleverna får tillgång till en variation av texter som är anpassade till deras behov, intressen och erfarenheter.

Var finns skolbiblioteken?

Ett sätt att skapa möjlighet att anpassa läsundervisningen och erbjuda fler typer av texter är att ha tillgång till ett väl fungerande skolbibliotek.³

Granskningen visar att flera skolor saknar skolbibliotek eller har skolbibliotek som behöver utvecklas så att biblioteket blir en aktiv del i elevernas läsutveckling. Där det finns skolbibliotek och skolbibliotekarier har detta stor betydelse för elevers lärande, exempelvis som resurs för tryckta och elektroniska informationskällor och som informationsspecialister.

Intervjuer visar att eleverna behöver ett aktivt stöd av lärare och bibliotekarier för att tillgodogöra sig läsundervisningen i skolan. Läraren kan hjälpa eleven att reflektera över sitt lärande, bibliotekarien bidrar med relevans-

² Black och Wiliam 1998

³ Enligt 2 kap. 36 § skollagen ska eleverna i bl.a. grundskolan ha tillgång till skolbibliotek.

bedömning och källkritik. Skolbibliotekets styrka är således inte bara att tillgängliggöra olika källor.

Stora skillnader inom en skola hur lärarna förbereder elever inför en text

Granskningen har bland annat undersökt om textbearbetningen i läsundervisningen är anpassad till de lästa texternas specifika syfte och karaktär. Granskningen har dessutom ställt frågan om undervisningen ger eleverna förutsättningar att utveckla lässtrategier för att förstå, tolka och analysera texter.

Vid 27 av de 40 granskade skolorna bedömer Skolinspektionen att lärarna inte i tillräcklig stor utsträckning ger eleverna möjligheter att på olika sätt bearbeta de texter som används i läsundervisningen. Observationer visar bland annat att lärarna inte i tillräcklig hög grad ger eleverna en förförståelse av texterna som bearbetas exempelvis genom att ge texten ett sammanhang genom olika gestaltungsformer som film, bild och drama eller genom att låta eleverna reflektera i olika grupperingar och jämföra det de läst i andra sammanhang.

Vid de tillfällen bearbetningen av texter har utgått från elevernas intressen och erfarenheter skapar lärarna ett flerstämmigt klassrum, det vill säga de ger eleverna möjlighet att uttrycka tankar, åsikter om texter samt förser eleverna med texter de kan relatera till verkliga livet. Det väcker nyfikenhet hos eleverna och skapar motivation.

”Det väcker nyfikenhet hos eleverna och skapar motivation.”

Resultaten visar att skillnaden i hur lärarna arbetar med dessa frågor är större inom en skola än vad det generella resultatet mellan skolor visar. Det innebär att eleverna på samma skola möter helt olika kvalitet på läsundervisningen beroende på vilken lärare som undervisar.

På någon enstaka skola arbetar lärarna även med individuell och grupp-baserad formativ bedömning⁴ i den aktuella lässituationen. Även gemensamma reflektionsstunder av det eleverna läst eller tillsammans sett på exempelvis film har iakttagits vid enstaka tillfällen.

Skolorna följer sällan upp läsundervisningen

Praktiskt taget alla skolor i granskningen följer upp undervisningen i svenska och ett antal skolor följer även upp elevernas läsförmåga genom olika lästester. Däremot följer majoriteten av skolorna inte upp läsundervisningen specifikt.

I granskningen framkommer vidare att lektionerna är strukturerade men att viktiga delar i lärarnas planering saknas för att eleverna ska nå en djupare förståelse och för att läraren ska få respons på sin undervisning. Exempelvis förekommer det endast på ett litet antal av de observerade lektionerna en strukturerad inledning med syfte och mål samt en planerad avslutning med tid för reflektion och utvärdering. I intervjuer med elever framkommer det att eleverna sällan känner till målet med läsundervisningen eller vilka kunskapskrav som gäller för specifikt läsning.

Granskningen visar även att skolorna behöver utveckla arbetet med kunskapsbedömning med fokus på kontinuerlig formativ bedömning, vilket ger eleverna förutsättningar att vilja och kunna påverka undervisningen och

---

⁴ Med ”formativ bedömning” avses att läraren ger återkoppling på elevernas prestationer (feedback) i relation till kunskapskraven/målen, och sedan också ger vägledning i hur eleven kan förbättra sina möjligheter att nå kunskapskraven/målen (feedforward).

ta ansvar för sitt lärande. För att läraren ska kunna följa och stödja elevernas kunskapsutveckling behöver bedömningen vara en integrerad del i undervisningen. Då kan den enskilda eleven fortlöpande få återkoppling på vad hon eller han hittills har utvecklat och behöver utveckla för att nå kunskapskraven. Ett sådant arbetssätt kan även ge läraren återkoppling på hur den egna undervisningen fungerar och vad läraren behöver ändra på eller utveckla för att nå bättre resultat.⁵

---

⁵ Skolverkets allmänna råd, Planering och genomförande av undervisningen 2011.

Regelbunden tillsyn

SKOLINSPEKTIONEN granskar skolverksamhet, förskola, fritidshem och annan pedagogisk verksamhet. Utgångspunkten är de lagar och regler som finns för verksamheten..

Kvalitetsgranskning inom avgränsade områden

SKOLINSPEKTIONEN granskar kvaliteten i skolan och i andra verksamheter inom avgränsade områden. Granskningen ska leda till utveckling.

Anmälningar som gäller förhållandet för enskilda elever

ELEVER, FÖRÄLDRAR och andra kan anmäla missförhållanden i en skola till Skolinspektionen, till exempel kränkande behandling eller uteblivet stöd till en elev.

Fristående skolor

– kontroll av grundläggande förutsättningar

SKOLINSPEKTIONEN bedömer ansökningar om att starta fristående skolor. Bedömningen innebär en grundläggande genomgång av skolans förutsättningar inför start.